

Bütün ülkelerin
proleterleri birleşin!

Karkerên hemû welatan yekbin!

Yıl: 12, Sayı: 320

İŞÇİNİN SESİ

ÇEK-AL

Fabrikalardan

makina sesinden önce

İşçinin Sesi gelecek!

14 Ocak 1897

Türkiye İşçi Sınıfının İş ve Yaşam Koşulları ve Devrimci Süreci (II)

Ücretler

İşçi sınıfımızın üstündeki sömürü ve dolayısıyla katlanmak zorunda kaldığı yaşam öyle yalnızca sömürü oranıyla da açıklanamaz. Bu nedenle, işçi sınıfımızın yaşantısını daha yakından görmeye çalışalım.

Bu yolda ikinci durağımız ücretler.* Teorik olarak ücret, işgücü değerinin

karşılığıdır. Buradan kalkarak hemen soruyu soralım. Türkiye'de işçi ücretleriyle işgücü değeri arasında ne derece uyum vardır. Bunu anlayabilmek için önce asgari ücret uygulamasına bakalım.

İş yasasına göre, "asgari ücret, işçilere normal bir çalışma günü karşılığı olarak ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu gereksinimlerini günün fiyatları üzerin-

den asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücrettir." Bu tanımdan da anlaşılıyor ki, asgari ücret ile, niteliksiz işgücü değeri için bir çeşit ölçüt amaçlanmaktadır.

Uygulaması bir yana, asgari ücretin tanımını bile Türkiye burjuvazisinin barırlığını, vahşi sömürsünü kanıtıyor. Bilindiği gibi, işgücünün değeri, işçinin fiziksel, ailesel, iş eğitimi ve tarihsel koşulların belirlediği toplumsal-kültürel

gerekli asgari ücreti karşılamaktadır. (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi *Ek II*dedir)

Tablodan görüldüğü gibi, uygulanan asgari ücretle gerekli asgari ücret arasında derin uçurum vardır ve bu uçurum büyümektedir. Başka bir deyişle, burjuvazi niteliksiz işgücü değerinin ancak üçte birini, beşte birini, altı, hatta yedide birini asgari ücret diye saptamaktadır. Sonra, asgari ücretin iki yılda bir saptanması bu uçurumu daha da büyütmektedir. Örneğin 1978 başlarında saptanan 110 TL asgari ücret, o gün olması gereken asgari ücretin çok altındaydı ama daha aradan bir yıl geçmeden fark daha da büyüdü. Bugünkü fiyatlar üzerinden niteliksiz işgücünün değeri 800 TL'dir (9900 TL'dir — *İ.S.*) ve bu hâlâ yürürlükte olan 110 TL (1380 TL — *İ.S.*) asgari ücretin 7 katıdır.

Üstelik, işçi sınıfımızın daha asgari ücretin bile girmediği kesimleri vardır. Üçüncü Beş Yıllık Plan'ın, "asgari ücretlerin genellikle küçük işletmeler ve kırsal yörelerde ekonomik nedenler ve denetim güçlükleri dolayısıyla uygulanmadığı anlaşılmaktadır" yollu cümlesi, bu durumun itirafıdır. Bu cümlede, "denetim güçlükleri"nden söz ediliyor ama değil orda burda, İstanbul'un göbeğinde büyük ve "saygıdeğer" fabrikalarda bile "çiraklık" adı altında insanlık dışı bir sömürü yürüyor: çocuk sömürüsü. Kapitalizm, hem okul çağındaki çocukları çalıştırıyor, onların tükenmez enerjisinden yararlanıyor, onları sömürüyor, hem onların eşit işine eşit ücret ödemiyor, düşük asgari ücret saptıyor ve hem de saptadığı düşük asgari ücreti bile uygulamıyor.

İşte bu "saygıdeğer" fabrikaların birinden örnek: Türkiye kapitalizminin en ünlü işyerlerinden biri olan Paşabahçe Şişe ve Cam fabrikasında çocuk işçiler çirak olarak çalıştırılıyorlar. 200 kadar çocuk, genellikle fabrikadaki işçilerin çocukları. Bu çocuklar işe girerken velileri ile fabrika arasında bir sözleşme imzalanıyor. Burada işe giren çocuğun, bir ustanın yanında 20 gün çalıştıktan sonra işçi kadrosuna atlayacağı yazılıyor. Ve bu çocuklar, 150 kuruş saat ücreti ile ayda 300 liraya, gece vardiyaları dahil (ki yasaktır), 18 yaşına dek yıllarca böyle çalışırlar. Bir türlü de işçi kadrosuna geçemezler. Sözleşme mi? Patron bunun da yolunu bulmuş. Çocuk işçi, bir ustanın yanında 18 gün çalıştırılıp bir başka ustanın yanına veriliyor, sonra oradan bir başkasına. Yani 20 günün tamamlanması "yıllar" sürüyor. (Paşabahçe Şişe Cam'da Çocuk İşçiler Nasıl Sömürülüyor", *Kitle*, no: 33)

(İşsizliğin çok daha yüksek boyutlara ulaştığı, açlığın yaygınlaştığı günümüzde çocuk sömürüsü daha da artmış ve akıl almaz biçimler almıştır. — *İ.S.*)

Başka bir deyişle, asgari ücret hem uygulandığıyla, hem uygulanmayışıyla önümüzde duran önemli sorundur. Burjuvazi asgari ücreti işine gelmeyen yerde uygulamıyor, uyguladığı zaman da za-

TABLO: 3

1963-1978 ARASINDA ASGARİ ÜCRETLER (BRÜT) (TL/GÜN)

Guruplar	1963	1965	1967	1969	1972	1974	1976	1978	1979	1981	1982	1984	1985
I (İstanbul)	10,1	11,0	12,9	19,50	25,00	40	60	110	180	333	540	817,50	1380
II (Ankara İzmir)				18,00	23,50								
III				17,09	23,00								
IV				16,04	22,00								
16 yaşından küçükler için.													
I				21,00	34	50	70	120		370	562,50	950	
II			20,00										
III			19,00										
IV			18,50										
Tarım					33	50	90	(90)	287	440	670.-	1140.-	
Tarımda 16 yaşından küçükler					28,50	42,50	57,50	-	-	292	445.-	765.-	

Tabloya yapılan ekler Petrol-İş'in *Günümüzde Asgari Ücret Nedir, Ne Değildir* broşüründen ve gazetelerden derlendi. — *İ.S.*

TABLO 4

ASGARİ ÜCRETLER İLE NİTELİKSİZ İŞGÜCÜ DEĞERİ ARASINDAKİ UÇURUM

YILLAR	Geçerli Asgari Ücret (Brüt, TL/Gün)*	Niteliksiz İşgücü Değeri ya da Gerekli Asgari Ücret (Brüt, TL/Gün)**	Gerekli Asgari Ücret Geçerli Asgari Ücretin Kaç Katı?
1972	23,50	72TL(1)	3 katı
1975	40,00 (1974)	180TL(2)	4,5 katı
1976	60,00	200TL(3)	3-3,5 katı
1977	60,00(1976)	300TL(4)	5 katı
1978	110,00	650TL(5)	6 katı
1978 sonu	110,00(1978)	800TL(6)	7 katı
1979	180,00	1026TL(7)	6 katı
1981	333,00	2744TL(8)	8 katı
1982	540,00	3640TL(9)	8 katı
1984	817,50	6828TL(10)	8 katı
1985	1380,00	9900TL(11)	7 katı

* Parantez içinde verilen, asgari ücretlerin saptandığı yıllardır.

** Bu dizide (1) DİSK'in, (2) ve (3) TİB'in, (4) ve (5) Osman Nuri Koçtürk'ün (net tutarı biz brüt yaptık) önerileridir. (6)'yı ise (5)'in üzerinden yeni fiyat artışlarını ekleyerek bulduk. (7)'den (11)'e kadar olanları, 1985 için ayda gerekli olan en az net 200 bin TL'yi temel alıp, önceki yılları İstanbul Geçinme Endeksi'ne göre bu temelde bulduk. — *İ.S.*

gereksinimlerinin değerinden oluşur. Oysa yukarıdaki tanım daha aileyi bile içermiyor. Türkiye'de biz henüz işgücü değerinin ilk iki ögesi üzerinde kavga ediyoruz. İşçinin ailesi hesaba katılmazken tanıma "kültür"ün eklenmesi ise acı bir alaydan öteye geçmiyor.

Asgari ücretin tanımından uygulanmasına gelelim. İş yasasına göre asgari ücret iki yılda bir saptanıyor. Türkiye gibi yaşam pahalılığının azgınca arttığı bir ülkede bu, başlı başına ücret dondurma çabasıdır. Üstelik, asgari ücret, vergi ödemek işçinin zorunlu gereksinimiymiş gibi brüt olarak saptanıyor. Saptanan asgari ücretler yukarıda gösterilmiştir. (Tablo: 3)

Asgari ücretlere bakarken bizi asıl ilgilendiren, asgari ücretle niteliksiz işgücü değeri arasındaki bağıntı, daha doğrusu uçurumdur. Yandaki tablo (Tablo: 4) bunu vermekte, asgari ücretle

* Ücretler konusunda gerekli istatistikler için bak Ek II. (Bu sayımızda Ek II'den ücretlere ilişkin yalnızca bazı seçme bölümleri yayımlayabileceğiz, bunlar da daha çok grafikler olacak — *İ.S.*)

TABLO 5

TARIM DIŞI KESİMDE ÇALIŞAN
SİGORTALI ÜCRETLİLERİN ORTALAMA
ÜCRETLERİ

YILLAR	Ortalama Ücret Brüt-TL/Gün	Yıllık % Artışlar	Ortalama Ücret Net-TL/Gün	Yıllık % Artışlar
1963	17,92	-	-	-
1964	19,55	13,7	-	-
1965	21,62	6,1	-	-
1966	23,53	8,9	-	-
1967	25,83	9,7	-	-
1968	28,22	9,3	-	-
1969	32,13	13,8	-	-
1970	35,32	9,9	-	-
1971	39,32	11,3	31,70	-
1972	43,88	11,6	34,66	9,4
1973	54,41	24,0	41,27	19,1
1974	68,26	25,5	50,27	21,8
1975	85,55	25,3	59,47	18,3
1976	115,30	34,8	76,10**	30,0
1977	153,0*(146,53)	32,7	91,80**	20,6
1978	207,93	41,9	122,06	33,0
1979	294,31	41,5	160,35	31,4
1980	426,96	45,1	224,45	40,0
1981	543,84	27,4	342,69	52,7
1982	691,03	27,1	429,79	25,4
1983	944,37	36,7	567,51	32,0
1984	1307,08	38,4	1148,00	102,3
1985	1659,89	27,0	1548,00	34,8
1986	2074,86	25,0	1885,00	21,8

Tablo:

Year Book of Labour Statistics ILO, 1974

1977 İcra Programı, DPT

1978 Programı, Resmi Gazete, Sayı: 16261

1976'da Türkiye Ekonomisi, TİB Yayınları, no: 17, Ankara 1977, s. 61.

* — Ekim ayı ortalamasıdır. (Parantez içinde yazılı olan 146,53 TL daha sonra tüm yıl için verilen ortalamadır. — İ.S.)

** — 1976 ve 1977 brüt ücretlerinden sırasıyla %34 ve %40 vergi vb. düşerek biz hesapladık. (1978 sonrası brüt ortalama ücretleri Türkiye İstatistik Yıllığı 1980 ve 1985'ten, 11 Mayıs 1986 tarihli Nokta dergisinden aldık. Buna göre 1986 verisi Nokta'nın kendi tahminidir. 1978 sonrası net ücretleri ise 1983'e kadar Merkez Bankası Yıllık Raporları'ndaki verilerden, 1984 sonrası da Türk-İş'in 22 Eylül 1986'da Hürriyet'te yayımlanan verilerinden derledik. — İ.S.)

TABLO 6

ORTALAMA ÜCRETLERİN NİTELİKSİZ İŞGÜCÜ DEĞERİNE ORANI

YILLAR	(1) Olması Gereken Asgari Ücret ya da Niteliksiz İşgücü Değeri (Brüt-TL/Gün)	(2) Ortalama Ücretler (Brüt-TL/Gün)	(3) (2)'nin (1)'e Yüzde oranı
1972	72	43,88	%60,9
1976	200	115,30	%57,7
1977	300	153,00	%51,0
1979	1026	294,31	%28,7
1981	2744	543,84	%19,8
1982	3640	691,03	%19,0
1984	6828	1307,08	%19,1
1985	9900	1659,89	%16,8

Tablo 4 ve 5'ten derlenmiştir.

rarlı çıkıyor çünkü bu kez ücretleri aşağı çekici bir mekanizma olarak kullanıyor. İleride göreceğiz ki asgari ücrete nitelik, kıdem vb. farkları ekleyince zaten ortalama ücrete yaklaşıyor. Yani asgari ücret kendinden yukarı gözüken tüm ücretlerde bir taban işlevi görüyor. Durum böyleyken, asgari ücretin pek fazla anlam taşımadığını, toplu sözleşmelerle yükseltilebileceğini söyleyenler çıkıyor. Bu işçi sınıfımızı yanıltmaya çalışan sağ bir görüştür. Biliyoruz ki, yurdumuzda patronlar hemen her başarılı toplu sözleşmeden sonra geniş çapta işçi çıkarıyorlar, yeni işçi alıyorlar. Böylece, toplu sözleşmeden sonra işe girenler ilk yılın zamlarını alamıyorlar ve asgari ücretle çalışıyorlar. Ayrıca, asgari ücret, tüm öteki ücretleri zincirleme etkiliyor. Örneğin, asgari ücret 45 liraya (bugün için diyelim 4500 liraya — İ.S.) yükselirse, o güne dek 45 liraya (4500

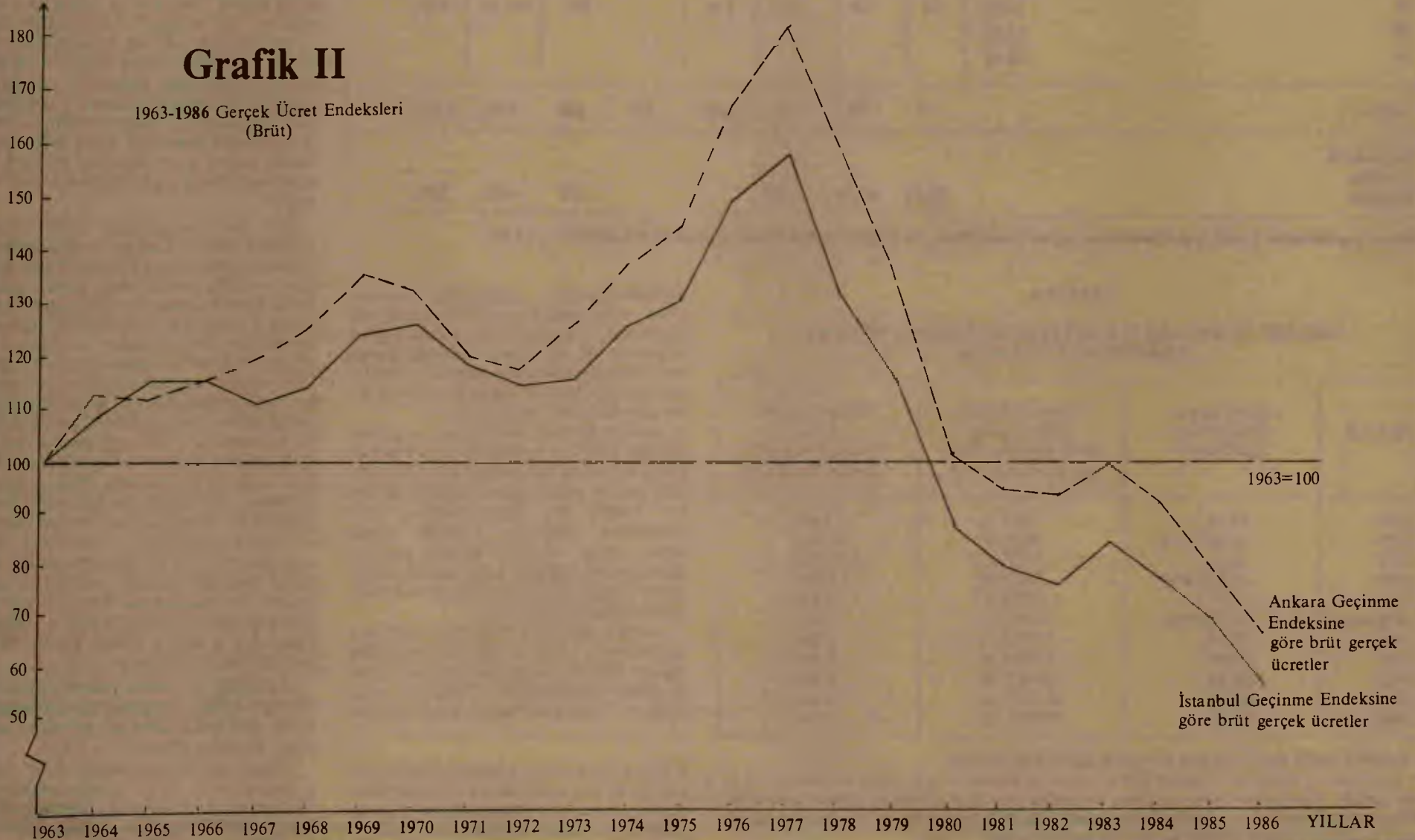
liraya — İ.S.) çalışan kıdemli bir işçinin ücreti de yükseltmek zorundadır. Görülüyor ki asgari ücret, tüm ücretleri etkileyen, dolayısıyla işçi sınıfımızın savaşımlarından biri olmayı hak etmiş bir konudur.

Buraya dek söylediklerimizi özetlersek, Türkiye'de resmi asgari ücret, niteliksiz işgücünün değerinden çok düşüktür. Üstelik, brüt oluşu ile aradaki fark daha da büyümektedir. İki yılda bir saptanmakla fiyat artışlarını izlemesi çok güçtür. Hatta bu biçimiyle bile uygulamaya girmediği alanlar vardır.

Şimdi ortalama ücretlere gelelim. Ortalama ücret işçinin eline geçen ücret tutarının günlük ortalamasıdır. 1963-1977 (ve 1978-1986 — İ.S.) arası brüt ve 1971-1977 (ve 1978-1986 — İ.S.) arası net ortalama ücretler tablo 5'de verilmiştir. (Ortalama ücretler konusunda daha ayrıntılı bilgi Ek II'dedir.)

EK II'den

Grafik II

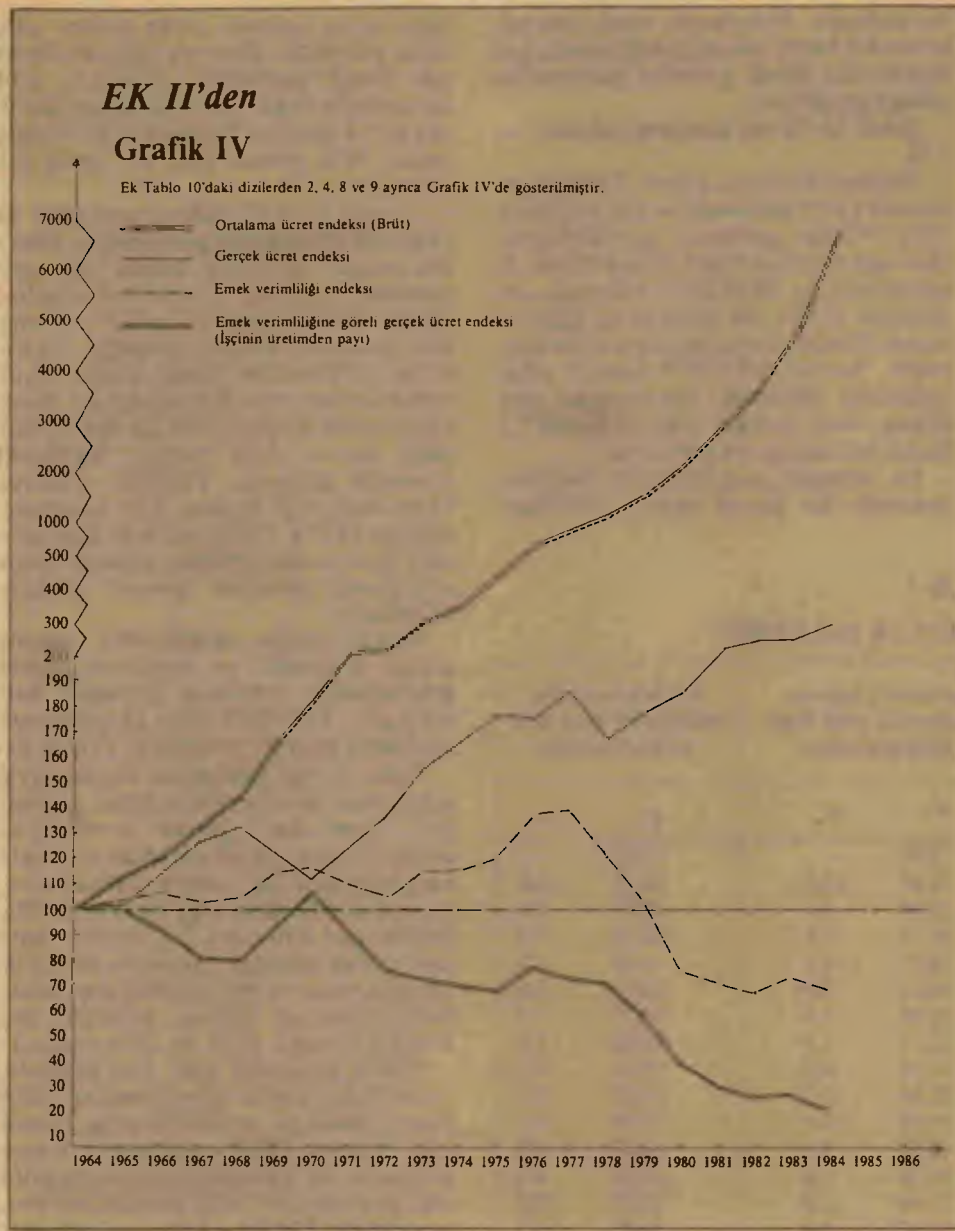
1963-1986 Gerçek Ücret Endeksleri
(Brüt)

Bir kez, tablodaki ortalama ücretler yalnızca sigortalıları kapsıyor. Oysa biliyoruz ki, örneğin 1976'da Sosyal Sigortalar kapsamına giren ama bildirge vermemiş işyerlerinin %71'i 2 milyonu aşkın kaçak işçi çalıştırıyordu. (Daha sonra bu konuya döneceğiz.) Bildirge veren işyerlerinin de birçoğunda işçi sayısı az gösterilir. Böylece milyonlarca işçinin çok daha düşük ücretle çalışacakları doğaldır. Ayrıca ortalama ücretler, gerçekte işçi olmayan birçok yüksek maaşlı "işçi"yi de kapsıyor. Kısacası ortalama ücretler Türkiye'nin gerçek ortalamasını yansıtmıyor.

Sonra, *Tablo 5*'te görüldüğü gibi net ve brüt ücretlerin arası giderek daha çok açılmakta, buna bağlı olarak net ücretlerin artış oranı da düşmektedir. Başka bir deyişle daha fiyat artışlarını bile dikkate almadan, yalnızca vergi şişkinliği düşünülünce bile, görüyoruz ki brüt ücretlerin artış oranları aldattıcıdır. (Bu 1978 sonrası yılların çoğu için de geçerlidir. Geçerli değilmiş gibi görüldüğü yıllar var ama bunun nedeni büyük olasılıkla değişik verilerin kullanılmasıdır. Örneğin, 1983 ile 1984 arasında net ücretler %102,3 artmış görünüyor. Bu Türk-İş'in verileriyle Merkez Bankası'nın verileri arasındaki farktan kaynaklanan aldattıcı bir ortandır. — İ.S.) Gerçek ücretlere gelince bunu daha da iyi göreceğiz.

Ortalama ücretler konusunda asıl vurgulamak istediğimiz iki nokta vardır: *Birincisi*, ortalama ücretlerin düzeyi, asgari ücretin, ücretlerin yükselmesini önleyici yönde işlediğini gösteriyor. 1963-1977 yıllarında genel ortalama ücretler, asgari ücretlerin ortalama %105 fazlası, yani 2 katı olmuştur. 1963-1976 yılları için özel sektörde ise ortalama ücretler, asgari ücretlerin ortalama %87 fazlası, yani 1.9 katıdır. (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için *Ek II*'ye bakınız.)

(1979-1986 yılları arasında ortalama

EK II'den

V. EMEK VERİMLİLİĞİYLE KARŞILAŞTIRMALI OLARAK GERÇEK ÜCRETLER (YAPIM ENDÜSTRİSİ) 1964-1984 Yılları Arasında Türkiye Yapım Endüstrisi İşçilerinin Durumlarındaki Değişimler (1964=100)

YILLAR	1. Brüt ortalama ücretler (TL/Gün) Endeks	2. İstanbul ücretliler geçinme endeksi	3. Gerçek ücret endeksi	4. İşçi başına üretim TL/Yıl	5. Sanayi ürünleri toptan fiyat endeksi	6. İşçi başına üretim gerçek endeksi	7. İşçinin üretimden payı	8. Sömürü endeksi
1964	19,55	100,0	100,0	78,700	100,0	100,0	100,0	100,0
1965	21,62	110,6	104,6	85,900	109,1	104,9	100,7	99,2
1966	23,53	120,4	113,4	97,800	124,3	108,1	115,0	108,3
1967	25,83	132,1	129,3	112,000	142,3	113,8	125,0	122,3
1968	28,22	144,3	137,3	118,000	151,0	115,3	131,0	124,6
1969	32,13	164,3	143,9	-	-	128,7	-	-
1970	35,32	180,7	155,3	112,800	143,3	129,2	110,9	105,0
1971	39,32	201,1	184,8	-	-	151,0	-	-
1972	43,88	224,5	213,2	181,700	230,9	167,5	137,9	131,0
1973	54,41	278,3	243,1	221,500	281,4	181,6	155,0	135,4
1974	68,26	349,2	301,2	307,000	390,1	235,8	165,4	142,7
1975	85,55	437,6	365,1	358,500	455,5	259,6	175,5	146,4
1976	115,30	589,8	428,6	411,600	523,0	300,0	174,3	126,7
1977	146,53	749,5	539,9	542,900	689,8	372,2	185,3	133,5
1978	207,75	1062,6	874,8	749,900	952,9	567,9	167,8	138,1
1979	294,31	1505,4	1430,2	1301,700	1654,0	930,8	177,7	168,8
1980	426,96	2183,9	2868,4	2811,000	3571,8	1929,2	185,1	243,2
1981	543,84	2781,8	3823,6	4646,900	5904,6	2638,5	223,8	307,4
1982	691,03	3534,7	5072,9	6441,800	8185,3	3304,7	247,7	355,4
1983	944,37	4830,5	6535,6	8544,000	10856,4	4317,3	251,5	340,3
1984	1307,08	6685,8	9514,8	13061,700	16596,8	5663,2	293,1	416,9

1. *International Labour Office, Yearbook 1974, Geneva, s. 558, (Biz bunun yerine 1973 sonrası için başka tablolarda kullanılan diziyi geçirdik — İ.S.)*

2. 1963=100 olan endeksi biz 1964=100 olarak düzenledik.

4. Dizi 2/dizi 3

5. İşçi başına üretimin TL/Gün olması gerekirdi. Oysa Türkiye'de yıldan yıla değişen işgücü rakamları yoktur. Dolayısıyla, güne indirmek için yıldan tatil günlerini düşüp, işçi başına üretimi geri kalan iş günlerine bölecektik ki, hepsini aynı sayıya bölmüş olacağımız için endeks değişmeyecekti. (Bunu *Türkiye İstatistik Yıllıkları*'ndan tamamladık. Ancak iki ayrı yılda 1979 için iki ayrı veri var. Bu nedenle 1979'da bir çarpıklık yansımış olabilir. — İ.S.)

7. *Enflasyon ve Bankacılık Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Müd., Ağustos 1975, s. 298. (1963=100 olan endeksten düzenledik) (Bunu *Türkiye İstatistik Yıllıklarından* tamamladık — İ.S.)*

8. Dizi 6/dizi 7.

9. Dizi 4/dizi 8. Parasal oynamaları dışta bırakarak işçinin aldığı ücretin ürettiğine gerçek oranıdır. Sayılar azaldıkça sömürü artıyor demektir.

10. Dizi 8/dizi 4. Dizi 9'un ters orantısıdır. Sömürünün eğilimini gösterir. Sayılar büyüdükçe sömürü artıyor demektir.

ücretler asgari ücret düzeyinin 1963-1977 kadar da üstüne çıkamamıştır. Bu dönemde ortalama ücretler, asgari ücretlerden kabaca %53 fazla, yani asgari ücretlerin ancak 1,5 katı kadar olmuştur. Bu demektir ki, faşizm yıllarında, zaten çok düşük olan asgari ücret daha da aşağıya itilemediği için, ortalama ücretler asgari ücrete doğru itilmiştir. — İ.S.)

Kimileri, önceki sayfalarda gördüğümüz gibi, asgari ücretlerin önemi yoktur, grevlerle biz ortalama ücretleri yükseltiriz diyorlardı. Savaşla, ortalama ücret de, asgari ücret de yükseltilir, herşey yapılır. Burası açık. Ama somutta yükseltilebilmiş mi? Somutta ortalama ücretler, olması gereken asgari ücretleri bile yakalayamamıştır. İşçi sınıfının ekonomik savaşımı ancak aradaki farkın daha fazla açılmamasını sağlayabilmiştir. Neden? Asgari ücretin, tüm üst ücret basamakları için burjuvaziye başlangıç noktası görevi görmesi nedenlerden birisidir. Şu soruyu sormak yeterlidir: Örneğin 1976'da asgari ücret 60 TL. değil de olması gerektiği gibi 200 TL olsaydı, ortalama ücret 115,30 TL olabilir miydi? Olamazdı. Ayrıca işin bir yanı daha vardır. Asgari ücret savaşımı kesimsel değil, genel sınıfsal bir hedefe yöneleceği için, devleti, hükümeti, geneliyle işverenleri karşısına alacağı için ve kazanımlarıyla çok daha geniş kesimleri etkileyeceği için daha devrimci sonuçlar verecektir. Acaba asgari ücretin önemini küçümseyenleri bu mu korkutuyor?

Ortalama ücretler konusunda vurgulamak istediğimiz ikinci noktaya gelelim ve ortalama ücretler tablosunda (*Tablo 5*'te) verdiğimiz yıllık nominal artış oranlarına ilişkin olarak şu soruyu soralım: Ortalama ücretler artmış da ne olmuştur? Bunu da *Tablo 6*'da göreceğiz. **TABLO 6**

Tablo 5'i anımsarsak, brüt ortalama ücretlerin, 1975-1976 artışı %34,8, 1976-1977 artışı %32,7 (1979-1980 artışı %45,1, 1983-1984 artışı %38,4 — İ.S.) gibi "etkileyici" oranlardı. Oysa *Tablo 6*'da görüyoruz ki böylesi yüksek oranlarla artarak 1976'da 115,30 TL, 1977'de 153 TL, (1981'de 2744 TL ve 1984'de 6828 TL — İ.S.) olan ortalama ücretler, niteliksiz işgücünün olması gereken değerinin 1976'da ancak %57,7'si, 1977'de ise %51'ine ulaşabilmiştir. (1981 ve 1984'de de ancak %19'u dolayında kalmıştır — İ.S.). Kaldı ki, başlarda değindiğimiz gibi ortalama ücretler olduğundan yüksek gözükmemektedir. Sonra nitelik ve fazla mesaiyi de kapsamaktadır. Ayrıca, *Tablo 6*'dan bir başka eğilim daha yansıyor ki ortalama ücretler işgücü değerine yaklaşmak şöyle dursun, uzaklaşmaktadır.

Sözün kısası, bir gerçeğin altını çizmek gerekiyor: Ülkemizde "ortalama" ücret henüz niteliksiz işgücünün değerine, yani olması gereken asgari ücrete ulaşmış değildir. Üstelik uzaklaşmaktadır. Türkiye işçi sınıfı, kendi yeniden üretiminin bile tehlikeye girdiği "yoksulluk çizgisi" altında yaşamaktadır.

* * *

Buraya dek ücretlerin nominal durumuna bakmıştık. Şimdi, fiyatlarla karşılaştırmalı olarak ücret "artışları"nın gerçek yüzünü görelim: Gerçek (reel) ücretlere gelelim. (Daha ayrıntılı bilgi için bakınız *Ek II*.)

Tablo 5'de verdiğimiz brüt ortalama ücretlerdeki artışlardan fiyat artışlarının etkisini çıkarmaya çalışalım. *Tablo 7*, 1963-1977 arası (ve 1978-1986 arası — İ.S.) İstanbul ve Ankara Geçinme Endeksleri'nde gösterilen fiyat artışlarını çıkardıktan sonra ulaşılan brüt gerçek ücretleri veriyor.

Tablodan görüldüğü gibi, ortalama ücretlerdeki "yüksek" artışlar, gerçek ücretlere gelince düşmekte, hatta zaman zaman eksiye geçmektedir. Bu eksiye geçişin, her iki gerçek ücret kolonunda da (önce — İ.S.) 1971-1972'ye rastlaması 12 Mart faşizm denemesini çağrıştırmaktadır. Sonra, 1963-1977 sürecine genelde bakarsak, görüyoruz ki gerçek ücretler

15 yılda 18 TL'den topu topu 28-32 TL'ye çıkabilmiştir. Yani gerçek ücretlerdeki artış dişe dokunur değildir.

Kaldı ki bu artış da gerçeği tam yansıtmıyor. Tablo 7'deki gerçek ücretler brüttür, içinde vergi yükünü de taşıyor. Bu, harcama gücünü hesaplarken, işçinin harcamadığı paraları da hesaba katmak anlamına gelir. Bu nedenle, net ortalama ücretlerden çıkarılan gerçek ücretler, değişimleri daha gerçekçi göstermektedir.

(Ortalama ücretlerdeki "yüksek" artışların ekşiye geçişi, 1978-1980 yıllarının aşırı yüksek enflasyonu ve ardından gelen faşizm koşullarında daha da belirgindir. Nitekim 1980, 1981 yıllarında gerçek ücretler 1963 düzeyinin altına düşmüştür ve hâlâ giderek o düzeyden gerilere

kaymaktadır. Dolayısıyla 1963-1986 yıllarına bir bütün olarak baktığımızda, işçi ücretlerinin büyük gerileme göstermekte olduğu görülüyor.

Şimdi bir de net ücretlere bakalım. — İ.S.)

Bir önceki tabloda (Tablo 7'de) gerçek ücretler (1977 öncesinde — İ.S.) yalnızca 1971-1972'de gerilemiş gözüküyordu. Oysa net ücretleri temel alırsak (Tablo 8) görüyoruz ki 1975-1977 yıllarında da gerileme vardır. Bu yıllarda da işçilerin yaşam düzeyleri mutlak olarak kötüleşmiştir. Sonra, 1971-1977 arası 7 yıllık değişmeye bakarsak, bir endekse göre düşme, öteki endekse göre ise ancak 3,5 liralık bir gerçek artış görürüz.

En önemlisi, son tabloların hepsinin yansıttığı bir gerçek vardır. 1976'daki

ücret artış oranları öteki yıllara göre daha yüksektir. Buna da toplu sözleşme yılı deyip geçemeyiz. Sayılara, sınıf savaşımıyla bağlı olarak bakarsak, görüşümüz ki bu göreceli "yüksek"liğin altında yatan 1976 yılının şanlı bir savaş yılı olmasıdır.

Ancak, ne 1976'daki artışın (hele ki istatistiki güvenilirliği pek olmayan 1984'teki artışın — İ.S.) oran olarak "yüksek" gözükmesi, ne net ücretlerden ulaşılan gerçek ücretler yine de gerçek durumu tam yansıtmamaktadır. Örneğin, Türkiye'de 1972'den bu yana, kiralar fiyat endekslerinde sabit tutulmaktadır. Oysa yalnızca son üç-dört yılda (en son üç-dört yılda da — İ.S.) kiralar %100-200 oranında artmıştır. (1976'da Türkiye Ekonomisi, TİB Raporu, TİB Yayınları, Ankara 1977 s. 71) Bu nedenle Türkiye'deki fiyat endekslerinden çıkararak bulunan gerçek ücretlere "gerçek" gözüyle bakamayız.

Sonra, gerçek ücretlerdeki artışlar ulusal gelirdeki ve endüstri kesimi gelirlerindeki artışların gerisinde kalmaktadır. 1963-1973 arası karşılaştırma aşağıdaki tabloda verilmiştir. (Tablo 9)

Tablo 9, işçi sınıfımızın burjuvaziyle arasındaki uçurumun açıldığını gösteriyor. Aynı olgu, gerçek ücretlerdeki artışları emek verimliliğindeki artışlarla karşılaştırınca da ortaya çıkmaktadır. Gerçek ücretlerdeki artış emek verimliliğinden geri kalıyorsa, bu, işçinin daha çok zaman patrona çalışması, sömürünün artması ve burjuvaziyle arasındaki farkın daha çok açılması demektir. (Bu konuda ayrıntılı bilgi Ek II'de vardır.)

TİB'in açıkladığı gibi, özel kesimde, "...1973'de, 1963'e göre ücretler 159,6 puana çıkarken, verimlilik artışı bunun çok üstüne, 192'ye ulaşmıştır. Kamu kesiminde ise, bu durumun daha da kötü olduğu ve ücretler 142,1 puanda kalırken, verimliliğin 220,9'a çıktığı saptanmıştır. Daha sonraki yıllarda ve 1976'da da bu gelişmenin aksine hiçbir gelişmenin olmadığı açıktır. Yani görünüşte işçilerin ücretlerinde artışlar olurken, bu durum, işçilerin daha fazla sömürülmesi ve patronların daha fazla kâr etmeleriyle mümkün olmuştur." (agy, s. 71)

Burada yeri gelmişken belirtelim ki, gelişmiş kapitalist ülkelerde pek "moda" olan, ücretleri fiyat ve verimlilik artışına

bağlı kılmaya çalışan görüşler Türkiye'de de yayılıyor. Hatta sözde işçiden yana olan, sosyalist geçinenlerin de bu görüşleri savunduklarını, ya da sinsice uyguladıklarını görüyoruz. Bu, aman şu artık-değer oranını bozmayalım, aman şu kapitalizm zarar görmesin anlamına gelir.

Kapitalizmde ücret artışı istemlerinin işçi sınıfı açısından bir sınırı yoktur. Ücretler artıyor görünüp de gerçekte azalmasın diye, ücretlerin fiyat ve verimlilik artışlarının gerisinde kalması dikkat edilecek bir konudur. Ama ücret artışlarını burada durdurmak, daha daha artması için savaş vermemek, işçi sınıfının ekonomik savaşımıyla siyasal savaşımının, sömürüyü azaltma savaşısıyla sömürüyü kaldırma savaşımının arasına duvar çekmektir.

İşçi sınıfımızın sendikalarına sızmış oportünistler bunları kabul eder gözüküyorlar ama "havada istemler olmaz, uygulanabilir istemler ileri sürmeliyiz, devrimciler gerçekçi olur!" diyorlar. Gerçekten de ilk bakışta çok "etkileyici" bir tutum. Ama Lenin buna şöyle yanıt veriyor: "Eğer biz bir istemin 'uygulanabilirliğinden', onun genel olarak toplumsal gelişmenin çıkarlarını değil de, ekonomik ve siyasal koşulların o günkü durumuna uygunluğunu anlıyorsak, bu tümünden yanlış bir ölçüttür..." (Lenin, Toplu Yapıtlar, İngilizce basım, c. 4, s. 248)

Bizim bakacağımız, genel toplumsal gelişmenin çıkarıdır. Bu ise kapitalizmi yıkmak, sosyalizmi kurmaktır. Oyleyse kapitalizmin "veremeyeceği" kadar yüksek ücretler neden istemeyelim? Hele ki ücretlerin daha niteliksiz işgücünün değerine bile ulaşamadığı, işçi sınıfının yoksulluk çizgisi altında yaşadığı, 50'sinde öldüğü, çocuğunu okutamadığı ülkemizde neden biz %200, %300 ücret artışı istemeyelim? Kapitalizm veremezmiş. Veremesin! Biz, istemimizin haklılığına yığınları inandıralım, o vermesin de düzenini onun başına yıkalım. İşte bunun için ücret artışı istemlerini şuna buna kısıtlayan görüşler ne denli "devrimci", ne denli "gerçekçi" görünse, aslında devrimci de değildir, çağın ve ülkenin gerçeklerine de uymaz. Gerçekler devrimcidir. Ücretler konusunda da öyle.

(Devam edecek)

TABLO 7

BRÜT GERÇEK ÜCRETLER (1963-1986)

YILLAR	Ortalama ücretler (Brüt-TL/Gün)		İstanbul Geçinme Endeksi'ne göre Brüt gerçek ücretler		Ankara Geçinme Endeksi'ne göre Brüt gerçek ücretler	
	TL	%	TL	%	TL	%
1963	17,92	-	17,92	-	17,92	-
1964	19,55	9,1	19,46	13,5	20,21	12,8
1965	21,62	10,6	20,64	6,1	20,09	-0,6
1966	23,53	8,9	20,73	0,4	20,73	3,2
1967	25,83	9,7	19,95	-3,8	21,41	3,3
1968	28,22	9,3	20,52	2,9	22,47	4,9
1969	32,13	13,8	22,28	8,6	24,21	7,7
1970	35,92	9,9	22,71	1,9	23,82	-1,6
1971	39,32	11,3	21,24	-6,5	21,76	-8,7
1972	43,88	11,6	20,54	-3,3	21,07	-3,1
1973	54,41	24,0	20,77	1,1	22,56	7,1
1974	68,26	25,5	22,53	8,5	24,52	8,7
1975	85,55	25,3	23,39	3,8	25,82	5,3
1976	115,30	34,8	26,84	14,8	29,91	15,8
1977	146,53	27,1	27,07	0,9	31,02	3,7
1978	207,93	41,9	23,73	-16,1	28,67	-11,4
1979	294,31	41,5	20,54	-13,4	25,07	-12,6
1980	426,96	45,1	15,34	-25,3	18,05	-28,0
1981	543,84	27,4	14,19	-7,5	17,17	-4,9
1982	691,03	27,1	13,60	-9,6	16,99	-1,1
1983	944,37	36,7	14,52	-7,8	17,76	4,5
1984	1307,08	38,4	13,71	-5,6	16,68	-6,1
1985	1659,89	27,0	12,01	-12,4	14,09	-15,5
1986	2074,86	25,0	10,00	-17,0	11,74	-17,0

TABLO 8

NET GERÇEK ÜCRETLER* (1971-1986)

YILLAR	Ortalama ücretler (Net)		İstanbul Geçinme Endeksi'ne göre net gerçek ücretler		Ankara Geçinme Endeksi'ne göre net gerçek ücretler	
	TL	%	TL	%	TL	%
1971	31,70	-	31,70	-	31,70	-
1972	34,66	9,4	30,02	-5,3	30,05	-5,2
1973	41,27	19,1	31,38	4,5	30,90	2,9
1974	50,27	21,8	30,84	-1,7	32,62	5,5
1975	59,47	18,3	30,12	-2,4	32,46	-0,5
1976	76,10	30,0	32,81	9,0	35,66	9,9
1977	91,80	20,6	31,42	-4,2	35,12	-1,5
1978	122,06	33,0	25,80	-16,9	30,43	-13,3
1979	160,35	31,4	20,73	-19,7	24,66	-19,0
1980	224,45	40,0	14,93	-28,0	17,15	-30,5
1981	342,69	52,7	16,58	11,1	19,56	14,1
1982	429,79	25,4	15,66	-5,5	19,08	-2,4
1983	567,51	32,0	16,04	2,4	19,27	1,0
1984	1148,00	102,3	22,31	39,1	26,47	37,4
1985	1548,00	34,8	20,73	-7,1	23,74	-10,3
1986	1885,00	21,8	16,83	-18,8	19,27	-18,8

* Bu tabloda ulaşılan gerçek ücretler net olmasına karşın tutar olarak bir önceki brüt gerçek ücretlerden daha yüksek görünüyor. Bunun nedeni, bir önceki tablonun karşılaştırmayı 1963'ten, bunun ise 1971'den başlatmasıdır. Ve de zaten amaç değişimlerin yönünü ve oranını görebilmektir. Gerçek ücret tutarları, değişimleri somut canlandırmak içindir.

** Brüt ücretlerden %34 ve %40 vergi düşerek biz hesapladık.

*** (Daha önce de belirttiğimiz gibi, 1984'teki bu yüksek artış oranı, net ücretlerdeki artıştan çok 1984 ve sonrası için farklı bir veri dizisi kullanmamızla bağlıdır. İşin ilginç yanı, verilerin böyle bir çarpıklık taşımaya rağmen, sonunda yine 1971'e göre akıllar durdurucu bir gerilemeyi yansıtmıştır. — İ.S.)

TABLO 9

ULUSAL GELİR (1969 YILI ÜRETİCİ FİYATLARIYLA) VE GERÇEK ÜCRET ARTIŞLARI KARŞILAŞTIRILMASI

YILLAR	Ulusal gelir artışları (%)	Endüstri kesimi gelir artışı (%)	Gerçek ücret artışı (%)
1963	9,7	12,0	-
1964	4,1	11,2	13,5
1965	3,1	9,5	6,1
1966	12,0	15,0	0,4
1967	4,2	8,2	-3,8
1968	6,7	11,1	2,9
1969	5,4	12,0	8,6
1970	5,6	2,1	1,9
1971	10,7	10,4	-6,5
1972	7,1	11,8	-3,3
1973	6,4	9,1	1,1
1974	7,3	7,8	8,5
1975	8,0	9,0	3,8
1976	7,9	9,3	14,8
1977	3,9	7,0	0,9
1978	2,9	3,4	-16,1
1979	-0,4	-4,7	-13,4
1980	-1,1	-2,9	-25,3
1981	4,2	9,1	-7,5
1982	4,6	6,3	-9,6
1983	3,3	6,4	-7,8
1984	5,9	8,8	-5,6
1985	5,1	6,6	-12,4

Türkiye'de İşçi Ücretleri ve Enflasyon. TİB Yayınları, no. 5, Ankara 1975, s. 62 ve İstanbul Geçim Endeksi sayılarına göre çıkardığımız gerçek ücret artışlarından derlenmiştir.

(1974 sonrası için ise Tablo 7'den, Türkiye İstatistik Yıllığı 1980 ve Türkiye İstatistik Cep Yıllığı 1986'dan derlenmiştir. Ulusal gelir ve endüstri kesimi gelir artışları sütunları 1968 üretici fiyatları temelindedir, ücret sütunu ise 1963'ü temel almaktadır. Yine de bunları karşılaştırmak durum hakkında iyi bir fikir veriyor. — İ.S.)